

Türkiye Balıkçılık Sektörü ve 2000’li Yıllarda Beklenen Gelişmeler

Hikmet Hoşsucu, Tuncay Kınacıgil, Ali Kara, Zafer Tosunoğlu,
Okan Akyol, Vahdet Ünal, Uğur Özekinci

Ege Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Avlama ve İşleme Teknolojisi Bölümü,
35100, Bornova, İzmir, Türkiye

Abstract: A General View to Turkish Fisheries Sector and Expected Improvements in years 2000. This study is a general evaluation of the fish stocks and fishing, fishing technology, nets, fish finder, coastal, offshore and open sea fisheries in Turkey. In addition, applicability of the objectives and policies according to the Seventh Five-Year Development Plan was taken into account. On the other hand, Turkish fishery was compared to the fishery in the World and in the European Union (EU) towards 2000’s years. Turkey has been trying to be a permanent member of EU for years. So, the studies related to the integration of common fishery policy, application of the standard and more selective fishing gears should be continued.

Key Words: Turkish Fishing Sector, Aims, Policy, European Union (EU).

Özet: Bu çalışma, Türkiye’de balık stokları ve avlanma, avlanma teknolojisi, ağlar ve balık bulucular ile kıyı ötesi ve açık deniz balıkçılığı konularının genel bir değerlendirmesidir. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planına göre oluşturulan hedef ve politikaların uygulanabilirliği de kapsam dahilindedir. Çalışmada, 2000’li yıllara doğru Türkiye balıkçılığının dünya ve Avrupa Birliği ülkeleri balıkçılığı ile kıyaslaması yapılmıştır. Türkiye’nin yıllardır Avrupa Birliğine daimi üyelik çabası devam etmektedir. Bu nedenle, ortak balıkçılık politikasının entegrasyonu, standart ve daha seçici av araçları ile ilgili çalışmalar sürdürülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Balıkçılık Sektörü, Hedefler, Politika, Avrupa Birliği (AB).

1. Giriş

Günümüzde, dünya balıkçılık kaynakları üretimi 100 milyon tonun üzerindedir. Yapılan son çalışmalar, bu miktarın aşılmasının mevcut stoklar ile mümkün olmadığını göstermektedir. Artan balıkçılık gücünün 1970’lerde Peru hamsi stoklarını nasıl çökerttiği halen hatırladadır. Türkiye’de de benzer durumlar yaşanmış; 1980’li yılların sonunda 700 bin tonlara ulaşan üretim 90’lı yılların başında ani düşüşlerle 400 bin tonlara gerilemiştir.

Balıkçılıkta ileri ülkeler, gelişmiş teknolojiye sahip gemileri ile alternatif av sahalarını yaratmak için açık denizlere

yönelirken; diğer taraftan çevreye duyarlı ‘ekolojik balıkçılık’ yöntemleri geliştirme yolunda önemli adımlar atmaktadırlar. Böylece, doğaya ve stoklara en az zarar verebilecek seçici ve standartlara uygun av takımları yapımına önem vererek, balıkçılıkta kota sistemi uygulamasına yönelmişlerdir.

Türkiye’de istikrarlı bir balıkçılık politikası oluşturulamadığından, gelişmelerin gerisinde kalınmış; artan tekne sayısı ve balıkçılık gücüne karşın üretimde trajik düşüşler yaşanmıştır. Av araçlarında bir standardizasyon sağlanamadığı gibi seçicilik çalışmaları da çok az sayıda ve araştırma safhasındadır. Açık deniz balık-

çılığına yönelik bir politika da henüz oluşturulmadığı gibi, konuyla ilgili uluslararası her hangi bir kuruluşla irtibat da sağlanamamıştır.

Çalışmada, yukarıda sözü edilen sorunlara ve mevcut duruma değinilmiş, ayrıca bu amaca yönelik olarak bazı çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

2. Balık Stokları ve Avlanma

Türkiye'yi çevreleyen farklı karakterlere sahip dört ayrı deniz, balık türleri açısından büyük zenginliğe sahiptir. Karadeniz'de 247, Marmara'da 200, Ege Denizi'nde 300 ve Akdeniz'de 500 dolayında balık türü bulunduğu ifade edilmesine rağmen, bu türlerin bir çoğu yok olma noktasına gelmiştir (Mert, 1986).

Ülkemiz coğrafik konumu ve uygun iklim kuşağıyla deniz ve içsulara hemen her çeşit su ürünü yetiştirme ve yetiştirilme imkanına sahip olmasına rağmen uzun yıllar bu konuya önem verilmemiş, dolayısıyla çok düşük tüketim (ortalama 7.5 kg/kişi/yıl) günümüze kadar süregelmiştir. Avlamada gelişen teknoloji ve teşviklere bağlı olarak 1980'li yıllarda üretim en yüksek düzeyi olan 676 bin tonlara ulaşmıştır (Anon., 1988). Türkiye, dünya su ürünleri üretiminde 29. sıraya; Akdeniz'de ise İtalya'dan sonra 2. sıraya yükselmiştir.

Avrupa Birliği içinde yer alan ülkelerin toplam balıkçılık üretimleri, 1970-1995 yılları arasında oransal değişimler ile kişi başına yıllık tüketim miktarları şu şekilde değişmektedir (Tablo 1).

Tablo 1. Avrupa Birliğine üye ülkelerde balık üretimi ve tüketim miktarları (FAO, 1995 in Çelikkale ve diğ., 1999) [**Avrupa Ekonomik Alanı*]

Ülkeler	Üretim Miktarı (Ton)	% Değişim 1970-1995	Tüketim Kg/Kişi/Yıl	Tüketilen Total Proteinin %'si
Danimarka	2041133	+67	20	11.0
İspanya	1320000	-14	21	5.6
UK	1103740	-7	18	5.1
Fransa	875700	+4	27	5.4
İtalya	609768	+54	21	5.6
Hollanda	521377	+74	20	4.0
İrlanda	412722	+423	18	3.8
İsveç	412153	+44	27	8.6
Almanya	298017	-68	12	3.8
Portekiz	265508	-43	57	13.6
Yunanistan	198217	+123	24	5.8
Finlandiya	184829	+129	33	10.0
Belçika/ Lüksemburg	36445	-31	18	4.8
Avusturya	4458	+39	10	2.9
AB toplamı	8284067	+11	22	5.9
Türkiye	652193	+83	7.6	7.6
Dünya	112910300	+23	13	
Avrupa Birliği Dışındaki Ülkeler				
	Kg/Kişi/Yıl	% Protein		
İzlanda	93	21.8		
Norveç	46	15.5		
EEA*	22	6.1		
Japonya	68	25.9		
ABD	23	4.5		
Eski SSCB	11	4.3		

Ülkemiz su ürünleri üretimi için uygun doğal kaynaklara sahip olduğu halde, av miktarı ne yazık ki daha fazla artmadığı gibi, bilinçli bir avcılığı sürdürülebilirlik konusunda da istenilen düzeyde değildir. Diğer gelişmiş ülkelerde, konu ile ilgili yasal düzenlemeler ve kontrolün ülkemizden daha iyi yapıldığı ve hükümetlerin avcılık gibi her zaman olumlu sonuç alınamayacağı bilinen bir sektörde çalışan kitleyi teşvik edici ve onlara bazı ekonomik kolaylıklar sağlayıcı tedbirler aldığı da bilinmektedir.

Sonuç olarak, ülkemiz balıkçılarının avcılık sonucu elde ettiği balıklar Risk Analizi Kritik Kontrol Noktaları (HACCP, Hazard Analysis of Critical Control Point) şartlarını içeren balık hanelerde karaya çıkartılıp sağlıklı koşullarda pazarlanmadığından, su ürünlerinin iç tüketimde halk sağlığı açısından gereken şartları sağladığı söylenemez. Bu durum, zaman zaman yurt dışına istenilen şartlarda ürün ihraç edilmesini de engellemektedir.

1996 yılı FAO kayıtlarına göre, dünya balıkçılık potansiyeli 120 milyon ton civarındadır. Ancak, avcılık performansının gelişen teknoloji ile yükselerek av değerlerinin hemen tüm kaynaklar için maksimum sınırlara çok yaklaşması ve dünyanın iklimsel değişimlere bile yol açabilecek çevre problemleriyle karşılaşmaya başlamış olması, bu kaynakların yok olma tehlikesiyle birlikte, dolaylı ve dolaysız ekonomik zararları da gündeme getirmiştir.

1986'da kayıtlı 92.1 milyon ton deniz ve tatlısu balıkçılık ürünü yakalanmışken, 1987'de bu miktar 91.9 milyon ton'a düşmüştür. 1976-1977 yıllarından beri ilk kez böyle bir düşüş gözlemlenirse de, toplam yıllık ürünün artışı 1980'li yılların başından beri sürmektedir. 1980'den beri ortalama %3'ü aşan yıllık artış vardır. Ancak bu yıllık artış dünya

balıkçılık alanlarının hepsine eşit olarak yansımamaktadır. Gerçekte artışın hemen hepsi (%98.8) Pasifik Okyanusu'ndan kaynaklanmakta ve bunun da çoğu (%81.8) Kuzeybatı Pasifik (Alan 61) ve Güneydoğu Pasifik (Alan 87)'ten elde edilmektedir. Kuzeydoğu Pasifik (Alan 67) ve Orta batı Pasifik (Alan 71)'te az fakat dikkate değer artışlar kaydedilmiştir. Atlantik Okyanusu'nda çok küçük ve önemsiz değişimler rapor edilirken, Hint Okyanusu'nda bir miktar da olsa artış gözlenmiştir (FAO, 1989).

Son 25 yıla ait dünya toplam balıkçılık üretimi üç basamakta incelenebilir: 1960'larda gözlenen artış eğilimi, 1970'lerde gözlenen durgunluk ve 1980 ve 1990'larda gözlenen ikinci artış eğilimi. 1960'lardaki artışın, balıkçılık teknolojisindeki yeni gelişmeler ve yeni av sahası ile stokların keşfedilmesinden kaynaklandığı söylenebilir. 1970 ve 1971 de Peru'daki hamsi stoklarının tüketilmesini takiben, toplam üründe çok az artış görülmüştür. Bu periyod içerisinde, demersal stoklardan sağlanan ürün aynı düzeyde kalmış ve pelajik stoklarda farklı türlerde bölgesel artış ve azalmalar olmasına karşın genelde önemli bir artış olmamıştır. 1980'li yıllardan itibaren ise demersal stokların tam olarak avlanması ve pelajik stoklarda görülen büyüme ile kültür balıkçılığının da katkısıyla ikinci artış periyodu meydana gelmiştir (FAO, 1989).

Dünya balıkçılık alt alanları içerisinde 37 nolu alanı işgal eden ve ülkemiz balıkçılığının da dahil olduğu Akdeniz ve Karadeniz, tüm bölgeler içerisinde en fakir olanlarındandır. Uygarlık tarihi göz önüne alındığında da en eski balıkçılık alanlarının bu bölgeler olduğu düşünülebilir. Bu özelliğinin de etkisi ile olsa gerek, stoklarının çoğu tüketilmiş ve yıpratılmıştır. Toplam ürünün yaklaşık %60'ını kıyusal pelajik türler (hamsi, sardalya, istavrit vb.) oluşturmaktadır. Karadeniz'le birlikte 8

alt bölgeye ayrılan bu alan içinde, Karadeniz yaklaşık %40-45 toplam ürünle en verimli denizdir (FAO, 1989).

Yedinci Kalkınma Planında, 1988 yılından bugüne su ürünleri üretiminde azalmalar olduğu vurgulanmış ve bu azalışın nedenleri aşırı avlanma, kirlenme ve ekolojik değişimler olarak sıralanmıştır (Anon., 1995). Çevre kirliliğinin en çok etkilediği ortam, su ortamıdır. Suyun kirlenmesi, sularda yavaşlayan bir çok canlıyı zincir halinde etkilemektedir. Özellikle bir iç deniz konumunda olan ve bir çok komşu ülke ile birlikte yararlanılan Karadeniz, Türkiye su ürünleri üretiminin en büyük miktarını sağlayan önemli bir kaynaktır. Orta Avrupa'nın çeşitli kirletici atıklarının başta Tuna nehri yoluyla Karadeniz'e dökülmesi, Karadeniz'e kıyı ülkelerde yeterince arıtma tesisinin bulunmayışı ve kıyı alanların çeşitli amaçlarla doldurulmaları gibi faktörler Karadeniz balık stokları ve avcılığını etkileyen olumsuz gelişmeler olarak bilinmektedir. Bu olumsuz etkiler ve uzak bölgelerden gemiler vasıtasıyla yeni organizmaların Karadeniz'e taşınması ve bunların burada uyum sağlaması, bazı yeni sorunlara yol açmıştır. Örneğin, Ctenophora'lardan *Mnemiopsis leidyi*'nin çoğalması ve yaygınlaşması besin zincirinde olumsuzluklara neden olmuştur. Bu canlının özellikle hamsi yumurtalarını tükettiği, diğer su ürünlerinin besinlerine ortak olarak büyüme ve gelişmelerine olumsuz bir etkide bulunduğu belirtilmektedir. İklimsel faktörler de ekolojik ortamı etkileyeceğinden, su ürünleri stokları üzerinde yakından etkilidir.

Su ürünleri kaynaklarımızdan ekonomik olarak yararlanmak, üretimi ve su ürünlerinin ihracatını artırmak için deniz ve iç sularımızdaki su ürünlerinin kalite ve stoklarının korunması, ekonomik türlerin geliştirilmesi, suların kirlenmesinin önlenmesi ve su ürünlerinin kalkınma plan hedeflerine uygun

gelişmesini sağlamak amacıyla, 1380 Sayılı Su Ürünleri Kanunu ve buna ait Yönetmeliğin ilgili maddeleri gereğince her yıl Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Koruma Kontrol Genel Müdürlüğünce, denizlerde ve iç sularda ticari amaçlı su ürünleri avcılığını düzenlemeye yönelik sirkülerlerde çeşitli yasak sınırlama ve yükümlülükler getirilmesine rağmen, uygulamada yeterli kontrol mekanizmasının sağlanamaması nedeni ile istenilen düzeyde amaçlara ulaşılamadığı da bilinmektedir.

Planlı dönemler süresince toplam su ürünleri üretiminde meydana gelen azalışa neden olan koşulların giderildiğini ifade etmek güçtür. Bunun yanında aşırı avcılığın engellenmesi ve kaynakların daha rasyonel kullanılması ile ilgili olarak lisans sınırlandırılması getirilmiş ve su ürünleri avcılığı yapan tekneler plakalandırılmıştır. Su ürünleri dış ticaretinde ihracatta azalmalar, ithalatta ise artışlar devam etmiş ve Avrupa Birliği ülkelerinin çeşitli dönemlerde Türkiye'nin yetiştiricilik ürünleri ihracatına kısıtlamalar getirmesi ithalat-ihracat dengesizliğini körüklemiştir. Yönetimin tesisi ve uygulanması için gerekli temel verilerin elde edilmesindeki güçlükler kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı için temel engel olarak belirtilmiş ancak yedinci plan dönemi süresince sorunun giderilmesine yönelik herhangi bir gelişme sağlanamamıştır.

Sorunlar

1. Balıkçılık yönetim mekanizmasının çok dağınık olması ve kurumsal yapının sektörün sorunlarına cevap verecek düzeyde olmayışı,
2. Balık stoklarını doğrudan etkileyebilen doğadan yavru balık toplanmasının bilimsel temellere oturtulamamış olması,
3. Karaya çıkarılan ve satışı yapılan kayıt dışı su ürünlerinin takibinin yapılmaması ve pazardaki ekonomik

- boyut altındaki su ürünlerinin satışlarının engellenmemesi,
4. Av sahalarında stok yönetiminin uygulanamayışına bağlı olarak kota sistemine geçilemeyeşi.

Hedef ve Politikalar

Ülkemiz su ürünleri stoklarının araştırılması çeşitli kişi ve kuruluşlarca ayrı ayrı ve belirli ölçeklerde yapılmaya çalışıldığından, sarf edilen zaman, emek ve ekonomik kaynakların uygulamaya yönelik olumlu sonuçlar meydana çıkarması yeterince mümkün olamamaktadır. Bu çerçevede ülkemiz denizleri ve iç suları civarında bulunan kamuya ait araştırma kuruluşları, üniversiteler, özel sektör ve özellikle balıkçıların da katkıları ile bir komisyon kurularak, araştırılması gereken su ürünleri stoklarının hangi yöntem, süre ve ekonomik kaynak ile gerçekleştirileceğinin acil tespitinin yapılması ve bir an önce uygulamaya geçilmesi yararlı olacaktır.

Su ürünleri avcılığı ile ilgili getirilen sınırlamaları içeren sirkülerler hazırlanırken konu ile ilgili geniş bir katılımın sağlanması ve ortaya çıkartılan yasal sirkülerlerin, su ürünlerinin çeşitli ilgilileri tarafından politik destek katkısı ile değiştirilmesi uygulamasının önüne geçilmelidir.

Su ürünleri stokları üzerinde sürdürülen avcılığın çevresel etkenlerle olan ilişkisini göz önünde bulundurarak doğal kıyı yapılarının değiştirilmemesi, çöp başta olmak üzere katı ve sanayi atıklarının sulara boşaltılmaması ve su kaynaklarının biyolojik, kimyasal vb. özelliklerinde istenilmeyen değişikliklerin meydana gelmesini önlemek için, devletin ilgili kuruluşları ile işbirliği içerisinde sürekli ve sağlıklı bir iletişimin sürdürülmesi gerekmektedir. Bu anlamda, özellikle Çevre Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Turizm Bakanlığı gibi kurumlarla, yetki ve sorumluluk

kargaşasına mahal vermeden sağlıklı ilişkilerin kurulması sağlanmalıdır. Bunlara ilaveten;

*Yönetimin formüle edilmesi ve mevcut kurumsal yapının yeniden organizasyonunun sağlanması,

*Yeni balıkçılık politikası oluşturma safhasında gerekli ekonomik, biyolojik, ekolojik ve sosyal veri ve bilgilerin temininin mümkün kılınması,

*Oluşturulacak yeni yönetim planı hedefinin maksimum ekonomik fayda yanında balık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve doğal ortamın korunması yönünde saptanması,

*Yönetimde merkezîyetçilikten uzak yeni stratejilerin dikkate alınması (balıkçıların yönetimde daha etkin rol almasını sağlayacak kooperatif tabanlı yönetimlere şans tanınması),

*Balık kaynaklarının ve av sahalarının sahiplendirilmesine yönelik yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesi,

*Sektörün, çevre ile olan etkileşimlerinin dikkate alınması, özellikle yetiştiricilik ünitelerinin yarattığı kirliliğin boyutlarının saptanması ve alternatif kafes sistemlerinin değerlendirilmesi,

*Av araçlarının çevreye duyarlı, seçici ve biyolojik çeşitliliği koruyucu yönde islah edilmesi gerekmektedir.

Avrupa Birliğine üye olma noktasında aday konumunda bulunan ülkemizin, su ürünleri stokları üzerinde yapacağı avlanma aktiviteleri, belirli uluslararası normlar zincirine göre uygulanabilecektir. Uluslararası kuruluşlarla, ülkemizin yapmış olduğu bazı anlaşmalar çerçevesinde, örneğin yılda belirli bir miktar orkinos avcılığı yapmak gibi bir kota sistemine geçilmiş bulunmaktadır. Avrupa Birliğine tam olarak girmemiz gerçekleşinceye kadar, anılan ülkelerdeki avcılık sistemine ülkemizin koşulları çerçevesinde adaptasyon çalışmalarının yapılmasında yarar bulunmaktadır.

Karadeniz'e komşu ülkeler ile birlikte bir görüş birliğine varılarak, mevcut su ürünleri stokları avcılığının belirli limitler içerisine çekilmesi hususunun sağlanması, bir başka ifade ile kota sınırlaması uygulamasının başlatılabilmesi sağlanmalıdır. Karadeniz'de kirlenmenin önlenmesi için bütün ülkeler ile işbirliği halinde uygulanabilecek ortak kuralların tespiti ve kontrol mekanizmalarının sağlanması yoluna gidilmelidir.

Tedbirler

AB'ye aday ülke olduğumuz şu günlerde ortak balıkçılık politikalarına entegrasyon sağlamak için çalışmaların bir an önce başlatılması gerekmektedir. Öncelikle bilimsel tabanlı çalışmaların sağlanabileceği sürdürülebilir balıkçılığa yönelik araştırmalar yanında; bölge, zaman ve boy yasaklarının yeniden gözden geçirilerek bilimsel gerçeklere uyarlanması; av takımlarının modifiye edilerek uygun göz açıklıklarının ayarlanarak hedef türlere göre seçici duruma getirilmesi; bireysel devredilebilir kotaların uygulanabilirliğine yönelik hazırlıklar ile kıyı sürütme takımlarının yasaklanması ile dip trolünün 3 mil dışına çıkarılması ve veri tabanı oluşturmada istatistiklerin daha gerçekçi toplanmasına yönelik çalışmalar hızlandırılmalıdır.

3. Avlanma Teknolojisi, Ağlar, Balık Bulucu Cihazlar

Avlanma teknolojisi konusunda ülkemizde mevcut olan potansiyelin, su ürünleri stok potansiyelinin üstünde bir durum arz ettiği düşünülmektedir. Özellikle avlanma teknolojisi içerisinde, yakalanan su ürünleri miktar bakımından en büyük kısmı oluşturan hamsi, istavrit, palamut, kolyoz ve sardalya gibi bir çok pelajik balığı avlamak amacı ile faaliyet gösteren gırgır teknelerinin sayıları,

boyları ve motor güçleri günümüzde oldukça artmıştır. Bu teknelerin ve taşıyıcı tekne olarak kullanılan benzer teknelerin gırgır avcılığının yapılmadığı dönemlerde trol avcılığı uygulamalarını da yürütmekte oldukları bilinmektedir (Çelikkale ve diğ., 1993).

Bu teknelerin, teknolojinin gelişmesi ile ortaya çıkan gelişmiş balık bulucu, seyir ve navigasyon cihazlarıyla da yeterince donatılmış oldukları bilinmektedir. Aynı zamanda ülkemizde kullanılan gırgır ağları, trol ağları ve kıyı balıkçılarımızın büyük miktarda kullandıkları uzatma ağlarının belli bir standarda göre yapılmadıkları ve miktar ve özellik açısından sağlıklı bir kayıt sistemi altında bulunmadıkları da bir gerçektir.

Su ürünleri avcılığında ilerlemiş olan ülkelerde, av araç ve gereçleri belirli standartlarda ve belirlenen sınırlar çerçevesinde ilgili birimlerce üretilmektedir. Özellikle avcılık uygulamalarının su ürünleri stoklarına olumsuz etki yapmasını azaltacak tedbirler, av araç ve gereçlerinin üretimi aşamasında alınmaktadır. Türkiye'de ise böyle bir uygulama bulunmamaktadır.

Su ürünleri avlama teknolojisindeki gelişmeler balık kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı yönünde ele alınmalıdır. Av araçları, ağlar ve balık bulucu cihazların kullanım ve geliştirilmesinde yalnızca ekonomik fayda ve üretim artışı gibi hedefleri dikkate almak yanıltıcı olur. Su ürünleri avcılığında kullanılan ağlar; seçici ve hedef türleri avlamaya yönelik olarak dizayn edilmelidir. Kullanılmakta olan ağlar ve diğer donam elemanlarının standart hale getirilmesine yönelik çalışmalara önem verilmelidir.

Ülkemizde su ürünleri ile ilgili olarak koruma ve kontrol işlemlerinin daha pratik ve etkin hale getirilmesi amacıyla, TKB Su Ürünleri Avcılığı Danışma Kurulunca tavsiye edilen av araçlarının markalanması yönünde yapılacak çalışmalara hız verilmesi

önemlidir (Kara, 1999). Bilindiği üzere av araçlarının markalanması; avcılıkta kullanılan av araçlarının sahibinin mülkiyetini kanıtlanma ve av aracının tanımlanması amacıyla kullanılan işaretleme diğer bir ifadeyle etiketlendirme işlemidir.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, Türkiye avlanma araç gereçlerinin projeksiyonu yapılırken, av araç gereçlerinin miktarlarındaki artışa paralel olmayan bir su ürünleri üretim miktarı ortaya çıkmıştır. Bazı yıllar üretim miktarında artışlar olmamış, aksine azalmaların olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitten yararlanılarak başta tekneler, ağlar ve balık bulucu cihazların miktar ve kapasitelerinin av miktarı ile uyum içinde olabilmesi hususu dikkate alınmalıdır.

Sorunlar

1. Balıkçılıkta kullanılan av takımlarında belirli bir standardizasyonun bulunmaması ve su ürünleri avcılığında kullanılan av araçlarının daha seçici ve standart hale getirilmesine yönelik çalışmaların uygulamaya geçirilemeyeceği,
2. Dünyada avlama teknolojisindeki gelişmeler izlenerek; av araçları, avlama yöntemleri ve balıkçı gemileri, ağ toplama makinaları, balık bulucu cihazlar vb. ile ilgili olarak, Türkiye şartlarına uyarlanması yönünde yapılacak çalışmaların olmayışı,
3. Avcılıkta kullanılan av araçlarının tanımlanması ve av araçlarının mülkiyetin kanıtlanmasında kullanılan işaretleme, diğer bir ifadeyle etiketlendirme işlemi yönündeki çalışmaların olmayışı.

Hedef ve Politikalar

Ülkemizde mevcut bütün tekneler, ağlar ve balık bulucu cihazlar özelliklerine göre belirlenilerek tespit edilmeli ve belirlenecek olan kriterler çerçevesinde, yeni av

araçlarının yapılmasına geçilmelidir. Bir başka ifade ile *bar kod* sistemi getirilerek av araç gereçlerinin standardize edilmeleri sağlanmalıdır.

Av araç gereçlerinin, uygulamada kullanımının (zaman, yer ve nitelikler bakımından) sağlıklı ve etkin bir şekilde kontrolünü yerine getirebilecek mekanizmaların da tesisi sağlanmalıdır.

Ülkemizin mevcut av araç gereçleri ile tüm alet ve cihazların sağlıklı bir envanteri çıkartılarak, hangi tür av araç gereçlerine öncelik tanınarak teşvik edileceği, hangilerinin ise kullanımdan uzaklaştırılacağı hususunda kurulacak bir komisyon marifeti ile karar verilip, gereği yerine getirilmelidir.

Yetiştirme çiftlikleri için doğadan yavru balık temininde, tül ırgırların kullanımının yasaklanması, bunun yanında yasal olan olta ile avcılık yanında, yakalanan balığın yüksek yaşama oranına sahip olması sebebiyle sepet ve kaldırma ağı gibi av araçlarının kullanımına izin verilmesi uygun olacaktır. Bunun neticesi doğal stokların tahrip edilmesi en aza inecek ve işletmelerin ihtiyaç duyduğu yavru balıkların temini kolaylaşacaktır.

Avlanma teknolojisindeki gelişmelerin devamlılığını sağlamak amacı ile modern, yeni av araç ve gereçleri konusunda balıkçılar ile kamu personelinin yeterli düzeyde bilgi edinmeleri ve gerektiğinde eğitimlerinin sağlanması yararlı olacaktır.

Elde edilen avlanma teknolojisi ve uygulama deneyimleri dikkate alınarak diğer ülkelerle ortak kullanımda bulunduğumuz denizlerimizde daha verimli avcılık potansiyeline ulaşma ve sürdürme hususunda gerekli önlemler alınmalıdır.

4. Kıyı Ötesi ve Açık Deniz Balıkçılığı

Açık deniz balıkçılığı, ülkelerin kendi deniz sınırları dışında genellikle okyanuslarda yaptıkları ve seyir süreleri aylarca

devam edebilen bir deniz aşırı balıkçılık faaliyetidir.

1980'lerin ikinci yarısından sonra balıkçılık, kıyı sularından açık denizlere doğru genişlemeye başlamıştır. Bir çok ülke, açık deniz balıkçılığını teşvik eden kanunlar çıkardıktan sonra açık deniz balıkçılığı gelişme sürecine girmiştir (Tokaç ve diğ., 1992).

Açık deniz balıkçılığında gelişmiş olan ülkelerin başında Kanada, Küba, Fransa, Almanya, İspanya, İtalya, Japonya, Güney Kore, Hollanda, Norveç, Panama, Peru, Polonya, Portekiz, Romanya, Bulgaristan, Rusya, İngiltere, ABD, Tayland, Tayvan olmak üzere 21 ülke gelmektedir. Son yıllarda Yunanistan'ın da açık deniz balıkçılığı yaptığı, Libya ile ikili ilişkiler anlaşması olduğu; buna ilaveten, Moritanya ve Gine sahillerindeki avı ile birlikte 30000 ton üretim yaptığı bilinmektedir. Diğer taraftan Karadeniz'e kıyısı olan ülkeler içinde Bulgaristan ve Romanya'da açık deniz balıkçılık faaliyeti ile 700-750 bin tonluk bir üretim miktarı sağlanmaktadır (Tokaç ve diğ., 1992).

Dünya kıtalarının batı kıyıları genellikle besince zengin upwelling alanlarıdır. Sadece Hint yarımadası ile Somali yarımadası arasında kalan bölge Muson rüzgarlarının etkisiyle upwelling alanı özelliğini almıştır. Bu alanlar yoğun pelajik stoklar nedeniyle kıyı ve kıyı ötesi balıkçılık için cazip durumdadır. Balıkçılıkta ileri bir çok ülke bu alanları uzun yıllardan beri sömürmektedir.

1982 yılında UNCLOS'un (United Nations Convention of Law of the Sea) imzalanması ve 200 millik münhasır ekonomik zonun kabulünden sonra kıyısal ülkeler kendi özel ekonomik bölgelerini ilan etmişler ve sularında avcılık yapmak isteyen ülkelere izin verme yetkisine sahip olmuşlardır. Planlı dönem süresince diğer ülkelerin sularında balıkçılık yapmaya yönelik her hangi bir girişimde bulunulmamıştır. Balıkçılık filosunda bu

yönde bir değişiklik göze çarpmadığı gibi prosedürün yerine getirilmesi konusunda da bir adım atılmamıştır.

Sorunlar

1. Açık deniz balıkçılık faaliyetlerinin henüz başlatılmamış olması ve bu konuda ön etüd ve deniz araştırmalarını gerçekleştirecek teknik imkan yetersizliği,
2. Açık deniz balıkçılığına yönelik uluslararası kurum ve hükümetlerle ortak politika için adımların henüz atılmamış olması.

Hedef ve Politikalar

Ülke programları doğrultusunda olmak üzere ve yukarıda değinilen genel noktalar çerçevesinde veri, bilgi ve bulgu toplama çalışmaları için bir program geliştirme aşamasında olan Türkiye'nin açık deniz balıkçılığına geçişini sağlam temeller üzerine oturabilmesi ve yürütebilmesi için konuya ve sorunlarına modern bir anlayışla yaklaşması gerekmektedir. Nitekim önümüzdeki 5 yıl için düşünülen planlamada buna gereken önem verilerek uluslararası düzeyde ilgili devlet ve kanunlarla gerekli temaslar sağlanmalı ve uygulamaya geçilmelidir.

Türkiye'nin açık deniz araştırmalarına katılma gibi bir eğilimi henüz olmasa bile gelecek yıllarda artan nüfusun hayvansal protein ihtiyacını karşılamak, dünya besin üretimine katkıda bulunmak gibi bir sorumluluğu vardır. Bu anlayış ve bilinçle Türkiye'nin hayvansal protein girdisini insan tüketimine daha yüksek oranlarda sunmak için atabileceği adımlardan biri de, uzak bölge denizlerinden sağlama yoluna gitmesi olarak ele alınabilir. Bununla birlikte, kendi öz kaynaklarını yıpratmadan, akılcı bir işletme anlayışıyla, giderek artan oranlarda doğrudan insan gıdası olarak kullanması ve su ürünü yetiştiriciliğine de önem vermesinin katkısı yadsınmaz.

Mevcut bilgiler, Merkezi Doğu Atlantik sularında yoğun balıkçılık faaliyeti olduğu ve ülkelerin avcılık hakları için sıkı bir yarış içerisinde bulduklarını göstermektedir.

Hem Merkezi Doğu Atlantik sularının ülkemizden uzaklığı, hem de söz konusu yarış ve yoğun balıkçılık, Hint Okyanusu'nu cazip hale getirmektedir. Bu nedenle, detay veri toplama ve değerlendirme çabalarının bu yöreye yoğunlaştırılmasında yarar görülmektedir. Bu detay ve kesin derleme ve değerlendirme çalışmalarının uygun, esnek ve uzmanlaşmış bir organizasyon çatısı altında tam zamanlı ve profesyonelce yürütülmesi çok önemlidir. Bu nedenle, oluşturulması zorunlu organizasyonun bilimsel çekirdek kadrosu ve imkanları, açık deniz balıkçılığına geçişin hem sağlayıcısı hem de yürütücüsü yükümlülüğünde olmalıdır.

Türkiye'nin açık deniz balıkçılığına geçmesi ile ilgili olarak ayrıntılı bir rapor hazırlanması ve çıkan sonuçlar doğrultusunda açık deniz balıkçılığında söz sahibi ülkeler ve uluslararası organizasyonlarla işbirliğine gidilmesi gerekir.

Türkiye, iyi ilişkiler içinde olduğu özellikle Pakistan sularında ve Hindistan Yarımadası'ndan Somali'ye kadar olan upwelling alanlarında açık deniz balıkçılığını başlatabilir.

Kaynakça

- Anon., 1988. Fisheries Statistics 1987. State Institute of Statistics Prime Ministry Republic of Turkey, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 38 p.
- Anon., 1995. 7th Five Years Development Planning (1996-2000) (in Turkish), DPT, Ankara.
- Çelikkale, S., Düzgüneş, E., Candeğer, A.F., 1993. Fishing Gears and Technology (in Turkish). KTÜ, Sürmene Den. Bil. Fak. Genel Yayın No 162, Fakülte Yayın No 4, KTÜ Basımevi, Trabzon, 541p.
- Çelikkale, M.S., Düzgüneş, E., Okumuş, İ., 1999. Fisheries Sector of Turkey and Integration with European Union (in Turkish). İTO, Yayın No: 1999-63, İstanbul.
- FAO, 1989. World Fishery Areas and Fish Stocks. FAO Fisheries Circular, No. 710, Rev. 6, Rome, 55 p.
- FAO, 1996. Harvesting the Waters of the World. Fishery Information, Data and Statistics Unit (FIDI), FAO, Fisheries Department, Rome.
- Kara, A., 1999. Marking of Fishing Gears (in Turkish). Avlama Teknolojisi ve Balıkçı Gemileri Sempozyumu, 20-22 Ekim, İzmir (unpublished).
- Mert, İ., 1986. Potential of Turkish Aquatic Resources and Negative Factors which effects to Stocks (in Turkish). Su Ürünleri Sektörünün Bugünkü Durumu ve Sorunları Sempozyumu, 13-14 Ekim, İzmir, 272 p.
- Tokaç, A., Kınacıgil, T., Hoşsucu, H., 1992. Open Sea Fisheries and Evaluation for Turkey (in Turkish). Karadeniz Balıkçılığının Sorunları Sempozyumu, 13-14 Nisan 1992. Ankara.